

LITERARNO NAGRAJEVANJE NA PRIMERU *KRESNIKA*¹

Prvi del razprave teoretsko opredeli pojem literarnega nagrajevanja: na medsistemski ravni v presečišču med kulturnim področjem ritualiziranih oblik simbolnega čaščenja literature in literarno vedo, na ravni literarnega sistema pa v presečišču med literarnokritično in -znanstveno prakso. V središču je literarna vloga žiranta: na eni strani je prikazan v interakcijah z drugimi akterji v literarnem sistemu, na drugi strani pa je umeščen na ravnino literarnega obdelovanja in predstavljen v avtonomni strokovnosti odločanja. Kako strokovno in objektivno je lahko odločanje, je razvidno iz drugega dela razprave. Prinaša natančen popis kresnikovega žiriranja za obdobje dveh let. Ocenjevalne lestvice ponujajo vpogled v postopke literarnega ocenjevanja. Razpravo zaključuje premislek o literarnem nagrajevanju kot relevantnem predmetu literarnovednega preučevanja.

Ključne besede: literarna nagrada, kresnik, literarno vrednotenje, žirija

Literarno nagrajevanje je kulturni ritual, s katerim se regulira izmenjava kulturnih dobrin v kulturi, oz. simbolična vljudnostna gesta, s katero se skupnost zahvali avtorjem za prispevek k njenemu literarnemu formiranju; nagrade spremljajo finančna sredstva, podpore v obliki štipendij ipd. Verena Neumann in Burckhard Dücker, ki sta raziskovala kulturne rituale in vpliv nagrajevanja na oblikovanje kanona, sta podeljevanje literarnih nagrad definirala kot obliko ritualiziranega čaščenja avtorjev. Po različnih poskusih tipologizacije² sta literarne nagrade razvrstila

¹ Članek nadgrajuje slovensko predlogo angleške objave Perenič in Hladnik 2013.

² Večina literarnih nagrad je poimenovana po avtorjih, redkeje avtoricah, lahko so povezane z določenim krajem, mestom, regijo, kjer se podeljujejo, posebno skupino predstavljajo nagrade za otroško in mladinsko literaturo, nagrade se nanašajo na različne literarne vrste oz. zvrsti itd. Razlikujejo se tudi glede na načine prijavljanja kandidatov na razpise (avtor se k razpisu za nagrado prijavi sam ali se avtomatično znajde v izboru).

glede na naslednje kriterije: tradicijo (kontinuiteto, koliko časa se podeljuje), t. i. prostorski koncept (občinski, regionalni, državni, mednarodni, svetovni nivo), višino dotacije, performativni napor ob dogodku podelitve in medijsko odmevnost (Dücker in Neumann 2005: 4, 9–11). Podobno kakor Angelika Mechtel, ki pa vidi glavni funkciji literarnega nagrajevanja v zagotavljanju varnosti preživetja avtorja³ in v javnem reprezentiranju podeljujoče institucije (Mechtel 1972: 17 in Mechtel 1972 v Dücker in Neumann 2005: 5), sta literarno nagrajevanje opredelila v odnosu do nagrajenca in ustanove. V nasprotju z Mechtlovo govorita o komemorativni ali spominski funkciji nagrajevanja. Nagrada produktivno vpliva še na pomen in vlogo tistega, ki je nagradi dal ime, ter kraja, kjer se podeljuje (Dücker in Neumann 2005: 12). Ob naslonitvi na teorijo literarnega polja Pierra Bourdieuja literarnemu nagrajevanju pripišeta še naslednje vloge: 1. socialno vlogo, ki se nanaša na podporo, čaščenje avtorja, 2. reprezentativno, ki je tako v povezavi z institucijo kakor nosilec nagrade, in 3. kulturno-politično vlogo, saj nagrada pomeni promocijo jezika, lahko oblikuje kulturno ponudbo regije, kraja ali se v njej odraža skrb za nagrajevane žanre (Dücker in Neumann 2005: 14; Dücker 2005a).

Bistveni sestavini literarnega nagrajevanja sta slavljenje literata in podelitev/prejetje denarnih sredstev za intelektualni dosežek. Leksikoni nagrade razlikujejo glede na prostor, ki ga pokrivajo (od občinske do svetovne), in dinamiko podeljevanja (enkratna podelitev, podeljevanje v rednih časovnih presledkih). Podeljujejo se bodisi za posamezna dela bodisi za opuse ter za dosežke v zvrsti ali žanru.⁴

V oči pade, da je v središče postavljena osebnost literata – in ne literarno besedilo. Z njo je povezano simbolno dejanje čaščenja. Zato ne čudi, da je izkazovanje časti literatu na podelitvi pogosto obredne narave. D. Harth, J. Ulmer, M. Steinicke in B. Dücker (2005b: 10) govorijo o inscenaciji javnega dogodka podelitve, na katerem ni bistveno predstavljanje del in dosežkov nagrajenca, ampak slavljenje velikega avtorja. Obred ima strogo razdeljene vloge (*) in potek:

- pozdravni nagovor (*predstavnik 1 – ustanove),
- slavlilni govor (*laudatio*) (*žirant),
- čestitke (*predstavnik 2; ob prisotnosti *nagrajenca),
- ploskanje, vzklikanje (*publika),
- zahvalni govor (*nagrajenec),
- ploskanje, vzklikanje (*publika),
- zaključne besede (*predstavnik ustanove).

V »dramaturškem modelu« dogodka se med nastopajočimi pojavita dva predstavnika; drugi predstavnik se nanaša na tiste, ki imajo pri dogodku dopolnilno vlogo in jih navadno povabi podeljujoča ustanova (npr. na predsednika). Žirant je v modelu

³ Nagrajevanje v slovenskem prostoru dopolnjuje honoriranje.

⁴ Nabor renomiranih mednarodnih literarnih nagrad sestavljajo: Nobelova nagrada za književnost, nagrada Booker (*Booker Prize*, Velika Britanija), Pulitzerjeva nagrada (ZDA), Goncourteva nagrada (*Prix Goncourt*, Francija), Cervantesova nagrada (*Premio Cervantes*, Španija) in italijanska mednarodna nagrada *viareggio*.

samo omenjen; Neumannova in Dücker prav tako o žirantih ne povesta praktično ničesar. Osredotočena sta na interakcije med avtorjem-nagrajencem in ustanovo, kar daje (napačno) misliti, da so žiranti edino predstavniki ustanove. Nagrajevanje in akt nagraditve pojmuteta predvsem v duhu vzpostavitve sporazumnega odnosa med avtorjem in institucijo; nagrada je povračilo lavreatu za literarni dosežek, ki instituciji omogoča javno predstavljanje njenih kulturno-političnih usmeritev (Dücker in Neumann 2005: 17–18). S tem pa se nekoliko zoži pogled na sicer pestrejšo dinamiko literarnih interakcij pri poteku nagrajevanja.

Koncepciji nagrajevanja, ki gradi skoraj izključno na vzajemnem, uslužnostnem razmerju med ustanoviteljem-podeljevalcem in prejemnikom nagrade – ustanova časti nagrajenca, ki s sprejetjem nagrade povratno časti podeljevalca –, je mogoče samo deloma pritrditi. Vloga žiranta, ki je praviloma iz vrst strokovnjakov, je namreč v njej povsem podrejena ustanovi. S tem se izniči pomen strokovnega mnenja, na katerem naj bi bila dejansko utemeljena odločitev za podelitev nagrade. Literarna vloga žiranta, kakor se jo da videti ob naslonitvi na teoriji literarnega polja (P. Bourdieu) in socialnega sistema literatura (utemeljitelj S. J. Schmidt),⁵ pri katerih je literatura pojmovana kot oblika komunikacije, v kateri sodelujejo različne literarne vloge (proizvajanja, posredovanja, sprejemanja), mediji in ustanove, je bolj kompleksna. V žirantu je predstavnika (podeljujoče) ustanove mogoče prepoznati kvečjemu takrat, ko je pri ustanovi redno ali honorarno zaposlen. V sestavi literarnih strokovnih žirij so to npr. (kulturni) novinarji, publicisti, člani kulturnih uredništev, (kulturno-literarni) uredniki, literarni kritiki ipd. Ker so literarnovedno izobraženi, pa je njihovo vlogo v procesu nagrajevanja treba opazovati še v strokovni luči. V žirijah poleg njih sedijo raziskovalci oz. univerzitetni profesorji s humanistično izobrazbo, prevajalci, založniki, zastopniki založb, organizacij, društev, knjigotržci in ne nazadnje literati, ki jim kruh režejo druge ustanove. Če pri tem upoštevamo, da so tudi oni samo predstavniki založniških hiš, fakultet, univerz, kulturnih ustanov ipd., se literarno polje spremeni v konfliktno interesno področje.

Tesnejšo povezanost, ki se odraža v tem, da daje žirant izrecno prednost enemu od kandidatov, je mogoče pričakovati, če pripadata istim umetniško-literarnim, prijateljskim skupinam ali klikam. Druge zunajbesedilne lastnosti, ki jih žirant prav tako ne bi smel upoštevati, so nazorska, politična opredeljenost, pripadnost generaciji, spolu, regionalne preference ali osebni interesi oz. averzije. Če pa vlogo žiranta postavimo zunaj odnosa »daj – dam« s ključnimi akterji v literarni komunikaciji (z avtorjem in ustanovo) ter zaupamo v profesionalnost in avtonomnost presoje, je njegova najtrdnejša delovalniška pozicija na ravnini literarnega sprejemanja in obdelovanja oz. procesiranja⁶ literature (angl. *text processing*, nem. *Literaturverarbeitung*). Nanjo poleg bralcev (poslušalcev, gledalcev in uporabnikov) spadajo profesionalni in polprofesionalni literarni kritiki, recenzenti in poklicni literarni zgodovinarji (Perenič 2010: 178–80). Profesionalnost, ki se nanaša

⁵ Izraza *polje* in *sistem* sta rabljena sinonimno.

⁶ Za razliko od Schmidta ravnini recepcije in obdelave obravnavamo skupaj, saj vsako obdelovanje predpostavlja recepcijo (Perenič 2010: 178).

tako na poklicno in plačano opravljanje dejavnosti kakor na kvaliteto tega početja, je pri kritičnem odzivanju in podobnih vrstah pisanja deloma pod vprašajem; njegov primarni medij je dnevno časopisje, zaradi česar je možnost podvrženja lastniškemu interesu, nazorskim usmeritvam in uredniškim zahtevam medija večja kakor pri avtonomnem delovanju v akademskem okviru.

Z ozirom na vrste literarnih akterjev lahko dejavnost literarnega žiriranja postavimo v presečišče literarnokritične in -znanstvene prakse. Če upoštevamo specifične oblike načinov obdelovanja literature, se v njej združujeta interesa za singularno in obče (kritika se praviloma osredotoča na posamezne in sveže tekste, medtem ko je za literarnozgodovinsko obravnavo značilen razvojno-procesni pristop). Ker se (pri *kresniku*) odlikujejo samo posamezni literarni dosežki (in ne celotni opusi), pa se je literarni zgodovinar pri izbiranju primoran preleviti v kritika. Razpetost med vlogo kritika in znanstvenika lahko deluje shizofreno, vendar ju je v praksi dejansko težko razdružiti. Povsem ni mogoče pri žiriranju izključiti niti vplivov akademskih, kulturnih, medijskih, založniških idr. ustanov, v okviru katerih organizirano potekajo literarne dejavnosti, niti čisto individualnih značilnosti in preferenc žirantov, saj profesionalizirano ocenjevanje ne poteka v vakuumu, ampak je vpeto v dinamiko vsakokratnih okoliščin (s socialnimi, kulturnimi, gospodarskimi, političnimi, duhovnimi specifikami).

Z malo višjega razgledišča, kjer se izrisujejo povezave med različnimi področji delovanja, pa je literarno žiriranje smiselno uvrstiti v presečišče med ožjim kulturnim področjem ritualiziranih komunikacijskih oblik simbolnega čaščenja literature in področjem bolj ali manj profesionaliziranih komunikacij o literaturi. V kulturni sferi se na ta način znajde v skupini metaliterarnih ravnanj, ki se različno nanašajo na literaturo, to so literarna branja, večeri, debate in razgovori o literaturi, predstavitve knjig na knjižnih sejmih ali v okviru radijskih in televizijskih oddaj, slavnostne podelitve literarnih štipendij, kulturni performansi, literarni festivali itd. (prim. Barsch 1995, Barsch v Perenič 2010: 152; Dücker in Neumann 2005: 4, 6, 15). Če literarno žiriranje vpnemo v skupino profesionalnih komunikacij o literaturi, se znajde v skupini metaliterarnih praks, katerih rezultat so kritika, recenzija, prikaz, ocena, esejistični prikaz, literarnozgodovinska obravnavna, strokovna razprava, interpretacija, razlaga, strokovni blog in tvorijo literarnokritični diskurz in diskurz literarne vede.⁷

V presečišču med kulturnim področjem, literarnokritičnim in -znanstvenim diskurzom je tudi proces izbiranja in podeljevanja nagrade *kresnik* za najboljši slovenski roman minulega leta, ki se dogaja od leta 1991, sprva v organizaciji Društva slovenskih pisateljev, od leta 1992 v sodelovanju DSP-ja s časopisno hišo Delo in od 1997 celoti v okviru Dela. Dogodek več kot deset let poteka na kresno noč na ljubljanskem Rožniku. Kombinacija kulturniške in strokovne vloge žiranta je razvidna iz dramaturškega modela podeljevanja nagrade:

⁷ Prim. shematska prikaza vloge žiranta v Perenič in Hladnik 2013.

- zbiranje publike ob glasbeni spremljavi in v spremstvu kresnic (prizorišče je okrašeno z baklami), prihod kresnikove žirije in petih nominirancev na prizorišče,
- odhod žirije v klavzuro v Cankarjevi sobi v spremstvu kresnic,
- kulturni program (pogovor z nominiranci, recitacijski, plesni, pevski vložki),
- prihod žirije iz klavzure v spremstvu kresnic,
- razglasitev lavreata, prebiranje utemeljitve (*laudatio*), podelitev venčka in čeka, govor predstavnika medijske hiše, govor nagrajenca,
- odhod nagrajenca v spremstvu kresnic, žirije in publike k ognju,
- prižiganje ognja.

Pri podeljevanju *kresnika* ima strokovna žirija bistveno vlogo. Žiranti pravzaprav orkestrirajo prireditev, saj se pojavijo v vseh ključnih momentih: na začetku, s čimer publiko usmerijo k dogajanju, v osrednjem delu prireditve, ko se navidezno umaknejo in dajo prostor kulturnemu dogajanju, dejansko pa poskrbijo za vzpostavitev dramaturške napetosti in ostajajo v fizični ločenosti od publike ves čas prisotni, ter na koncu, ko z razglasitvijo nagrajenca pripeljejo prireditev do skorajšnjega vrhunca. V prid strokovnosti žirije govorijo njene dosedanje sestave. Žiranti so po poklicu literarni kritiki, literarni zgodovinarji z akademskim statusom, med katerimi zadnja leta izstopajo slovenisti, in pisatelji. Zadnja leta je opazen trend objektivizacije v postopku izbiranja nagrajenca, ki bistveno prispeva k strokovnosti odločitve.

Empirični popis strokovnega žiriranja v nadaljevanju je dokument, kako se da žiriranje strokovno objektivizirati, zmanjšati špekulacije v zvezi z nagrado in pripomoči k njeni verodostojnosti. Propozicije, ki jim mora žirija pri izbiri slediti, omejujejo njeno morebitno samovoljo. Zapisali so jih leta 1997 pri časopisni hiši Delo ter jih modificirali leta 2005 in 2012. Leta 2004 so nagrado registrirali pri Uradu RS za intelektualno lastnino. Namenjena je najboljšemu izvirnemu slovenskemu romanu preteklega leta, ki je izšel pri založbi v Sloveniji, zamejstvu ali v samozaložbi, zanjo kandidirajo vsi romani ne glede na avtorjevo ali založnikovo željo (brez deklariranih mladinskih romanov) in izbor se zgodi v treh korakih: najprej se določi deseterica, v polfinalu peterica nominirancev in v finalu zmagovalac. Predvideno je točkovanje zaporedja nominirancev, ob neodločenem izidu pretehta predsednikov glas.⁸

Pravila ne rešujejo dileme, ali naj kandidirajo tudi romani umrlih avtorjev. Romani, ki so izšli v letu avtorjeve smrti, kandidirajo brez zadržkov (2004 *Otroške reči* Lojzeta Kovačiča, 2013 roman Maruše Krese *Da me je strah?*), kočljiva pa je pritegnitev romanov, ki izidejo več let po avtorjevi smrti, zlasti če so bili podvrženi redakciji (2010 *Zrele reči* Lojzeta Kovačiča). Še bolj pereča je dilema, ali upoštevati tudi romane slovenskih avtorjev (slovenskih po rodu, državljanstvu ali kakem drugem kriteriju), ki niso bili napisani v slovenščini in so bili v slovenščino prevedeni: svoj roman *La dama bianca di Duino* je Dušan Jelinčič leta 2010 sam prevedel v *Belo*

⁸ V praksi se žirija na pravila ne sklicuje veliko. Spregleduje zlasti dve določili: da ob odločitvi za zmagovalca uniči preostale štiri pripravljene utemeljitve zmagovalnega romana in da na razglasitvi sporoči javnosti »podatek o glasovanju«.

damo Devinsko (slovenska bibliografija je kljub temu ne upošteva kot izvorni slovenski roman), Erici Johnson Debeljak (*Antifa cona*, 2012) in Maji Haderlap (*Engel des Vergessens*, 2011; *Angel pozabe*, 2012) pa sta romana iz angleščine oz. iz nemščine v slovenščino prevedla Andrej E. Skubic in Štefan Vevar; nobena od avtoric ni vključena v Cobissovo sistem knjižničnega nadomestila in zanju ni mogoče preveriti izposoje. Sodobna literarna veda, ki pri izbiri svojega predmeta upošteva bralca in relativizira ekskluzivni kriterij slovenščine, si sicer prizadeva za enakopravno vključitev tujejezičnih romanov, v javnosti pa je njihova emancipacija problematična, ker nehote spodbuja pisanje v drugih jezikih namesto pisanja v slovenščini. Hitro so rešljive napačne bibliografske klasifikacije, ko se roman pojavi npr. pod oznako kratka proza ali narobe ali ko je roman v verzih uvrščen v poezijo (*Sprehajališča za razhajanje* Ferija Lainščka, 2011). V presojo se jemljejo romani z uradno letnico izida v preteklem letu, čeprav so izšli dejansko lahko že leto prej; romani, ki so izšli z ustreznostno letnico, vendar s tako zamudo, da jih žirija še ni mogla upoštevati, pa pridejo na vrsto naslednje leto.

Seznama kriterijev, po katerih bi komisije presojele in utemeljevale izbor, ne pri nas ne drugje po svetu ne poznajo, računa se na strokovno kompetenco in avtoriteto žirantov. V utemeljitvah žiranti sicer zapisujejo vrsto lastnosti skupaj s pozitivnimi vrednostnimi oznakami, v internih presojah pa tekste izločajo na podlagi negativnih lastnosti, kot so nestremljivost, diletantizem, površnost, pretencioznost v slogu in jeziku, tendenčnost, naivnost ali meglenost sporočila, dolgočasnost, samozadostnost, tematska nerelevantnost itd.

Med besedilnimi lastnostmi, ki so konstantno vredne pozornosti, sodijo: jezikovni artizem, kompleksnost in aktualnost sporočila, pomenska polifonija, interpretabilnost, avtorjev dialog s svetovno in domačo literarno tradicijo in sugestivnost (atmosfera, berljivost). Vse skupaj prispeva k umetniški prepričljivosti, ta pa se ne meri tako kot npr. maturitetni spisi s številčnimi ocenami po naštetih kategorijah, ampak z močjo literarnega doživetja, in se reprezentira z rangiranjem avtorja na lestvici.

Določanje nominirancev in zmagovalca na način rangiranja se je uveljavilo šele po letu 2010. Žirant razporedi romane na lestvici in jih točkuje tako, da dá prvouvrščenemu deset točk (pri izbiri peterice pet točk), vsakemu nadaljnjemu pa po eno točko manj, zadnjemu tako samo eno točko. Ker so možne zlorabe takega točkovanja (zainteresirani žirant bi eventualno lahko poskrbel za svojega favorita tako, da bi njegovemu konkurentu, ki ga favorizira kdo drug v žiriji, špekulativno naklonil najmanjše možno število točk ali ga sploh ne bi upošteval v ožjem izboru), žirija upoštevati dodatni kriterij čim višje stopnje žirantske soglasnosti. Bolj ko uvrstitev odstopa od večinske, nižje je ovrednotena. Žirant, ki je avtorju pripisal mesto višje ali nižje glede na povprečje, je 75-odstotno usklajen, če ga je uvrstil dve mesti stran, 50-odstotno itd.

Kako je leta 2013 potekalo izbiranje? Žiranti Alojzija Zupan Sosič, Urška Perenič, Igor Bratož in Miran Hladnik (predsednik) so si razdelili knjige, ki si jih je Delo izposodilo iz knjižnic oz. so jih priskrbele založbe; založbe, ki žiriji same pošljejo

recenzentski izvod ali dva, so redke. Po bibliografskem izpisu je skupna produkcija prvič izdanih izvirmih slovenskih romanov leta 2012 znašala dobrih 130 naslovov.

Žiranti so na naslednjem sestanku poročali o prebranem, zaupali presojam, kadar je bil žirant gotov, da roman nikakor ne pride v poštev, in zapisovali na seznam tiste knjige, ki so vzbujale vsaj blago domnevo, da so literarno stremeljivejše in bi lahko bile zanimive. Po izmenjavi »obetavnih« se je oblikoval seznam petih, o katerih so vsi menili, da morajo biti v deseterici, pri treh se eden od žirantov s tako presojo ni strinjal (in to vsakič drug žirant), štiri knjige pa so imele polovično podporo za uvrstitev. Vsak od žirantov je med deseterico želel videti tudi avtorja ali dva, za katera se preostali niso navdušili; take unikatne preference (na seznamu spodaj v bledem tisku), ki so seznam podaljšale na 15 imen, so izločili najprej in v deseterico uvrstili vseh osem romanov, ki so imeli vsaj tričetrtnsko podporo. Izmed štirih s polovično podporo so bili uvrščeni tisti z višjim številom točk, pri izenačenih točkah dveh, ki sta si konkurirala za deseto mesto, pa je v skladu s pravilnikom odločil predsednik tako, da je zatrl svoje preference.

Žirija je v abecednem zaporedju javnosti sporočila deset romanov:⁹ Gabriela Babnik, *Sušna doba*, Emil Filipčič, *Mojstrovka*, **Borut Golob**, *Raclette*, Stanka Hrastelj, *Igranje*, Milan Kleč, *Trojke*, **Maruša Krese**, *Da me je strah?*, Tomo Podstenšek, *Sodba v imenu ljudstva: Roman*, **Peter Rezman**, *Zahod jame*, **Marko Sosič**, *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino*, **Goran Vojnovič**, *Jugoslavija, moja dežela*.

Žirant 1	Žirant 2	Žirant 3	Žirant 4	Št. točk	Seštevek	Soglasnost	Mesto
Krese	Vojnovič	Vojnovič	Podstenšek	10	Vojnovič $7 + 10 + 10 + 9 = 36$	4/4	1
Hrastelj	Flisar	Sosič	Vojnovič	9	Sosič $6 + 7 + 9 + 6 = 28$	4/4	2
Babnik	Golob	Krese	Babnik	8	Krese $10 + 2 + 8 + 7 = 27$	4/4	3
Vojnovič	Sosič	Golob	Krese	7	Babnik $8 + 3 + 6 + 8 = 25$	4/4	4
Sosič	Filipčič	Babnik	Sosič	6	Filipčič $1 + 6 + 5 + 4 = 16$	4/4	5
Rezman	Rezman	Filipčič	Rezman	5	Golob $4 + 8 + 7 + 0 = 19$	3/4	6
Golob	Kleč	Dretnik	Filipčič	4	Rezman $5 + 5 + 0 + 5 = 15$	3/4	7
Podstenšek	Babnik	Flisar	Hrastelj	3	Kleč $0 + 4 + 1 + 2 = 7$	3/4	8
Frančič	Krese	Rozina	Kleč	2	Podstenšek $3 + 0 + 0 + 10 = 13$	2/4	9
Filipčič	Simčič	Kleč	Simčič	1	Hrastelj $9 + 0 + 0 + 3 = 12$	2/4	10
					Flisar $0 + 9 + 3 + 0 = 12$	2/4	11
					Simčič $0 + 1 + 0 + 1 = 2$	2/4	13
					Dretnik $0 + 0 + 4 + 0 = 4$	1/4	12
					Frančič $2 + 0 + 0 + 0 = 2$	1/4	14
					Rozina $0 + 0 + 2 + 0 = 2$	1/4	15

Tabela 1: Selekcija deseterice

⁹ Krepko so postavljeni naslovi romanov, ki so se v drugem krogu uvrstili med peterico.

Izbor peterice v polfinalu je potekal enako: stoodstotne soglasnosti ni dobil noben roman, izbira pa je bila kljub temu enostavna, ker je bilo tekstov s tričetrtinskim soglasjem natanko petero. Izločena sta bila Babnikova, ki je imela sicer enako število točk kot petouvrščeni Golob, vendar s samo dvema glasovoma za peterico, in Filipčič, ki je imel sicer točko več kot Golob, vendar je zanj glasoval zgolj en žirant.

	Žirant 1	Žirant 2	Žirant 3	Žirant 4		
1	Krese 10	Vojnović 10	Vojnović 10	Podstenšek 10	Sosič 30	3/4
2	Hrastelj 9	Filipčič 9	Sosič 9	Rezman 9	Vojnović 29	3/4
3	Sosič 8	Sosič 8	Krese 8	Krese 8	Krese 27	3/4
4	Rezman 7	Golob 7	Golob 7	Vojnović 7	Rezman 25	3/4
5	Golob 6	Rezman 6	Babnik 6	Babnik 6	Golob 21	3/4
6	Babnik 5	Kleč 5	Filipčič 5	Sosič 5	Babnik 21	2/4
7	Filipčič 4	Babnik 4	Kleč 4	Filipčič 4	Filipčič 22	1/4
8	Kleč 3	Podstenšek 3	Rezman 3	Hrastelj 3	Hrastelj 16	1/4
9	Vojnović 2	Hrastelj 2	Hrastelj 2	Kleč 2	Podstenšek 15	1/4
10	Podstenšek 1	Krese 1	Podstenšek 1	Golob 1	Kleč 14	0/4

Tabela 2: Selekcija peterice

Če bi sklepali po glasovanju za peterico, bi lahko za Rožnik napovedali merjenje moči med Sosičem in Vojnovićem, ki bi bila točkovno izenačena in bi imela celó enako, 62,5-odstotno soglasnost glede prvega mesta. Napovedali pa bi lahko tudi Vojnovičevo zmago, saj bi bila soglasnost žirantov za Sosičevo drugo mesto dvakrat večja kot za Vojnovičevo drugo mesto (88 % : 44 %). Na Rožniku sta dva žiranta spremenila zaporedje preferenc; oba sta se vrnila k svojemu prvotnemu rangiranju za deseterico. S tem so se točkovne razlike med konkurenti povečale, olajšale končno odločitev in jo s tremi glasovi od štirih napravile bolj soglasno. Menjave mest so prispevale k boljšemu občutku žirantov tudi zaradi povečane (zdaj polovične) soglasnosti glede naslednjih mest; prej bi imeli polovično soglasnost zgolj trije od petih avtorjev.

	Žirant 1	Žirant 2	Žirant 3	Žirant 4	Skupaj točk	
1	Krese 5	Vojnović 5	Vojnović 5	Vojnović 5	Vojnović 16	3/4 za 1. mesto
2	Sosič 4	Golob 4	Sosič 4	Rezman 4	Sosič 13	2/4 za 2. mesto
3	Rezman 3	Sosič 3	Krese 3	Krese 3	Krese 13	2/4 za 3. mesto
4	Golob 2	Krese 2	Golob 2	Sosič 2	Golob 9	2/4 za 4. mesto
5	Vojnović 1	Rezman 1	Rezman 1	Golob 1	Rezman 9	2/4 za 5. mesto

Tabela 3: Izbira zmagovalca

Povprečna soglasnost žirantov je bila 76-odstotna. Ob zmagovalcu so bili 75-odstotno soglasni, najbolj (81 %) ob drugo- in tretjevrščenih Sosiču in Kresetovi in najmanj

ob petouvrščenem Rezmanu. Ob Sosiču in Golobu sta se najbolj ujela žirant 1 in žirant 3, ob Kresetovi žirant 3 in žirant 4, ob Rezmanu žirant 3 in žirant 2, ob Vojnoviču vsi razen žiranta 1. Najbolj je s svojimi ocenami soliral žirant 1, najbolj pa je bil usklajen z večinskimi sodbami žirant 3.

Žirant 1	Žirant 2	Žirant 3	Žirant 4	Usklajenost
1 Krese 50	Vojnovič 100	Vojnovič 100	Vojnovič 100	Vojnovič 300 : 4 = 75 %
2 Sosič 100	Golob 50	Sosič 100	Rezman 25	Sosič 325 : 4 = 81 %
3 Rezman 50	Sosič 75	Krese 100	Krese 100	Krese 325 : 4 = 81 %
4 Golob 100	Krese 75	Golob 100	Sosič 50	Golob 300 : 4 = 75 %
5 Vojnovič 0	Rezman 100	Rezman 100	Golob 50	Rezman 275 : 4 = 69 %
300 : 5 = 60 %	400 : 5 = 80 %	500 : 5 = 100 %	325 : 5 = 65 %	381 : 5 ali 305 : 4 = 76 %

Tabela 4: Soglasnost izbir

Čprav bodo žirantske presoje vedno deležne kritik in ugovorov,¹⁰ je vzpostavljanje večje transparentnosti postopkov dober kazalnik avtonomne strokovnosti odločanja. Žirija je prispevala k verodostojnejšemu vrednotenju s poskusi formalizacije vrednostnih kriterijev, krepitvijo avtonomnosti žirantov, kvantifikacijo ocen in z nevtralizacijo odklonskih ocen. Še izdatneje bi se to doseglo z anonimizacijo tekstov, s številčnejšo zasedbo žirije in čim pestrejšo sestavo žirije (po spolu, generaciji, izobrazbi, poklicu, dejavnosti, nazoru itd.), vendar to zaradi logističnih in finančnih razlogov in pogojev, ki jih diktira časopisna hiša, ni uresničljivo.

V letu 2014 je po zamenjavi sestave žirije¹¹ prišlo do nekaterih sprememb. Žiranti so na pobudo predsednice artikulirali kriterije svojega vrednotenja. Med pozitivnimi značilnostmi so navedli večpomenskost (besedilo spodbuja različne interpretacije), motivno-tematsko izvirnost oz. sposobnost izvirne izpeljave znane tematike, jezikovno suverenost in izvirnost, oblikovno-stilno in kompozicijsko izdelanost, univerzalnost sporočilnosti in netendenčnost dela, avtorsko prepoznavnost oz. individualnost sloga in poetike. Vrednotenje del – prvič po več letih je izšlo nekaj manj kot sto romanov – je potekalo tako, da je vsak žirant prebrano delo komentiral v štirih točkah: tri pozitivne vrednostne oznake in ena negativna lastnost so kandidatu prinesle uvrstitev v naslednji krog,¹² zavrnitev konkretnega dela pa je morala

¹⁰ Leta 2012 je zaskrbljenost nad kriteriji, po katerih se ravna žirija, izrazil ustanovitelj nagrade Vlado Žabot (Kdo zatira najboljše romane? *SlovLit* 4., 12. in 30. junija 2012). Protestiral je proti domnevni poudarjanju berljivosti romanov in proti domnevni zahtevi po sodobni snovi. Podmena, da žirija daje prednost sodobni snovi pred zgodovinsko, temelji na napačnem enačenju vrednostnega kriterija *aktualnosti teme s sodobno tematiko*. Pri tem seveda ne gre za diskriminacijo zgodovinske tematike, ampak za priznanje taki pisateljevi izbiri teme, ki je za bralca relevantna, tj. pomembna za njegovo življenje, kar je tudi v skladu z razumevanjem romana kot literarne vrste, ki upoveduje življenje v njegovi socialni in psihološki kompleksnosti.

¹¹ Alojzija Zupan Sosič (predsednica), Urška Perenič, Igor Bratož in Aljoša Harlamov.

¹² To velja za vse kroge branja, od prvega do zadnjega, (najmanj) četrtega branja pred odločitvijo o zmagovalcu. Vsak roman sta brala dva žiranta, pogosto in posebej v primeru neodločenega izida, ko je bil eden od žirantov za uvrstitev romana v naslednji krog, drugi pa je temu nasprotoval, še tretji žirant.

sloneti na najmanj treh negativno ocenjenih lastnostih. Te so bile: kompozicijska in jezikovna nesuverenost, klišejskost zgodbe oz. posameznih narativnih prvin, motivno-tematska neizvirnost in nekompleksen način njune izpeljave, tendenčnost itd. V kolikšni meri so dejanske presoje romanov ustrezale predhodno izdelanemu seznamu kriterijev, je brez bralskih dnevnikov težko presoditi.

Poskus, da se ocenjevane značilnosti vpišejo na seznam za interno vrednotenje del, je zanimiv, vendar je vprašanje, kakšne učinke ima to na objektivizacijo izbire. Ker žiranti ocenjujejo po istih kriterijih, postane odločilno, kolikšno »težo« ima kateri kriterij, za kar se vendarle najbolj primerno zdi točkovanje. Lahko nas, denimo, umetniško prepriča delo, ki je motivno ali tematsko kompleksno, sporočilno odprto, interpretabilno, vendar ne gradi na slogovni virtuoznosti, lahko pa delo na bralca ni zmožno učinkovati kljub »izpolnjevanju« vseh zastavljenih kriterijev. Eksplikacija kriterijev zato ne prispeva nujno k objektivizaciji postopka žiriranja, ampak bolj pomeni, da naredimo kriterije transparentnejše javnosti.

Leta 2013 se je tako v ožjem izboru znašlo okrog 30 del, kar je približno tretjina vseh izdanih del. Ta so imela (tudi po branju tretjega člana) dva zagovornika, tri glasove ali pa so navdušila celotno žirijo. Za polfinalno deseterico je vsak žirant poskušal oblikovati seznam desetih kandidatov. V nasprotju z žiriranjem prejšnje leto ni bilo nujno podati naslovov desetih del, ampak jih je bilo lahko tudi manj. V polfinale so se uvrstili kandidati, ki so imeli podporo vsaj treh članov; med deseterico sta prišla tudi Vinko Möderndorfer in Tadej Golob, za katera sta glasovala samo dva žiranta, vendar sta se preostala dva strinjala, da iz podskupine romanov s podporo zgolj dveh žirantov onadva napredujeta med deseterico.

Takšen način določanja deseterice je dober, ker ne sili žiranta k izbiranju točno desetih kandidatov, med katerimi se (po sili razmer) znajdejo tudi avtorji, za katere žirant sicer ne bi glasoval. Poskus lahko prispeva k pobudi za modifikacijo pravilnika, ki bi žiriji omogočil, da ob slabi letini ne izbere nujno desetih polfinalistov in petih finalistov ali da celo ne izbere zmagovalca. Problematična pa je bila opustitev rangiranja po točkah, ker sta se s tem zmanjšali natančnost in preglednost vrednotenja in se je odprla možnost manipulacijam.

Leta 2014 so deseterico sestavljali (po abecednem redu): Tadej Golob (*Ali boma ye!*), Jasmin B. Frelih (*Na/pol*), Tone Peršak (*Usedline*), Evald Flisar (*Začarani Odisej*), Miha Mazzini (*Paloma negra*), Robert Simonišek (*Soba pod gradom*), Davorin Lenko (*Telesa v temi*), Jurij Hudolin (*Ingrid Rosenfeld*), Vinko Möderndorfer (*Balzacov popek*), Nataša Sukič (*Kino*).

Tudi izbira petih finalistov je potekala sprva brez rangiranja. Vsi štirje žiranti so se strinjali, da se v finale uvrsti Hudolin. Trije žiranti so se strinjali, da se v finale uvrstijo Frelih, Lenko in Peršak. Kandidati za zadnjega finalista so bili Flisar, Mazzini in Sukič. Da bi bila izbira objektivnejša, predsednica ni izkoristila pravice preferenčnega glasu. Do petega finalista je prišlo z rangiranjem desetih polfinalistov. Pri tem so si posamezni žiranti premislili in romane sortirali drugače kot prvič

(o čemer sklepamo iz predhodnih debat). Eden je *Palomo negro*¹³ uvrstil na prvo mesto, na zadnje pa *Kino*, drugi pa je (za ravnotežje?) romana razporedil ravno obratno. Po prešteti glasovih sta bila Flisar in Mazzini z desetimi točkami izenačena in je slednjič moral priti do veljave predsedniški glas: v finale se je uvrstil Flisar, že sedmič v svoji kresnikovski zgodovini. Če bi točkovali od začetka, verjetno do takih »špekulacij« ne bi prišlo.

Izbira zmagovalca v tretjem krogu. Če bi izhajali iz stopnje soglasnosti pri izbiranju peterice, bi lahko napovedali, da bo zmagovalec Hudolin, vendar je izbiranje zmagovalca dalo prednost točkovanju.¹⁴

Flisar: $1 + 3 + 2 + 4 = 10$ točk

Frelih: $3 + 2 + 4 + 3 = 12$ točk

Hudolin: $2 + 4 + 1 + 5 = 12$ točk

Lenko: $5 + 1 + 5 + 2 = 13$ točk

Peršak: $4 + 5 + 3 + 1 = 13$ točk

Po številu točk sta bila tokrat na prvem mestu izenačena Lenko in Peršak. Iz njih tudi lahko razberemo, da sta dva žiranta Peršaka uvrstila na vrh lestvice, tj. na 1. oz. 2. mesto, en žirant mu je odmeril mesto v zlati sredini, eden pa ga je postavil na dno lestvice. Lenko je bil pri dveh žirantih na prvem mestu, pri dveh pa na predzadnjem oz. zadnjem mestu. Žiranta, ki sta Lenka postavila na prvo mesto, v drugem in zadnjem koraku izbiranja svojega stališča nista spremenila. Žiranta, pri katerih je Lenko nizko kotiral (pri enem je bil na četrtem, pri drugem na petem mestu), Peršaka pa sta imela na prvem in petem mestu, sta bila pozvana, da vnovič razvrstita Lenka in Peršaka, in sicer na 1. oz. 2. mesto. Ker odločitve tudi onadva nista spremenila, je z enim glasom prednosti zmagal Lenko.

Poglejmo še, kaj bi pokazal lanski kriterij soglasnosti, potem ko točke iz zgornje tabele prevedemo v odstotke soglasnosti:

Flisar	10	100 %	50 %	75 %	25 %	62,5 %
Frelih	12	100 %	100 %	75 %	100 %	93,7 %
Hudolin	12	100 %	75 %	75 %	25 %	68,7 %
Lenko	13	100 %	25 %	100 %	50 %	68,7 %
Peršak	13	100 %	100 %	75 %	25 %	75 %
	Št. točk	Žirant 1	Žirant 2	Žirant 3	Žirant 4	Soglasnost
	Kompatib.	100 %	70 %	80 %	45 %	73,5 %

¹³ Mazzinijev roman je bil pri tem žirantu od začetka na prvem mestu.

¹⁴ 5 točk pomeni, da mu je žirant namenil 1. mesto, 4 točke je dobil za 2. mesto itd.

Pokazal bi konkurenco s postopkom naknadnega točkovanja, saj bi po kriteriju soglasnosti zmaga pripadla Peršaku. Kriterij soglasnosti tudi favoritu Hudolinu ne bi bil v prid. Najbolj so se stališča žirantov uskladila ob Frelihu, vendar ne za prvo mesto. Medsebojno kompatibilnost žirantov kaže zadnja vrstica v preglednici.¹⁵

Postopka izbiranja zmagovalca v letih 2013 in 2014 se najbolj približata v rangiranju avtorjev, vendar ga različno uporabljata. V prvem primeru se rangiranje avtorjev uporablja skozi celoten postopek izbiranja pol/finalistov in zmagovalca, v drugem primeru pa je odločitev za rangiranje naknadna. Toda tako kakor lahko rangiranje vpliva na oblikovanje stališča drugih žirantov,¹⁶ daje drugi način izbiranja, ki najprej ne želi razkriti mest kandidatov na lestvici, nato pa jih razvršča in tako izbere tudi zmagovalca, občutek nekonsistentnosti. Bolj problematično kot to pa je spoznanje, da lahko postane dobitnik *kresnika* nekdo, ki ima samo polovično podporo žirije – iz spoznanja raste apel na podeljevalca nagrade za povečanje števila članov žirije, kar bi prispevalo k večji kredibilnosti odločanja.

Literatura

Barsch, Achim, 1995: The Literary System and its System Theoretical Construction – The Case of Levels of Action. Rusch, Gebhard (ur.): *Empirical Approaches to Literature*. Siegen: Universität Siegen (LUMIS-Publications, Special Issue). 138–141.

Dücker, Burckhard, in Neumann, Verena, 2005: Literaturpreise: Register mit einer Einführung: Literaturpreise als literaturgeschichtlicher Forschungsgegenstand 12. Harth, Dietrich, in Michaels, Axel (ur.): *Diskussionsbeiträge des SFB 619 »Ritualdynamik« der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*. Heidelberg: Universität Heidelberg.

Dücker, Burckhard, 2005a: Zur Geschichte des Christian-Wagner-Preises. Grünzweig, Dorothea, in Hepfer, Harald (ur.): *Christian-Wagner-Preis 2004*. Warmbronn: Christian-Wagner-Gesellschaft e. V. (Warmbronner Schriften 15). 42–67.

Dücker, Burckhard, Harth, Dietrich, Steinicke, Marion, in Ulmer, Judith, 2005b: Literaturpreisverleihungen: Ritualisierte Konsekrationspraktiken im kulturellen Feld 11. Harth, Dietrich, in Michaels, Axel (ur.): *Diskussionsbeiträge des SFB 619 »Ritualdynamik« der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*. Heidelberg: Universität Heidelberg.

Hladnik, Miran, 2010: Nagrada kresnik 2010. Zupan Sosič, Alojzija (ur.): *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja 29). 93–99. www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp29/12_Hladnik.pdf

Kresnik (nagrada). *Wikipedija: Prosta enciklopedija*.

Mechtel, Angelika, 1972: *Alte Schriftsteller in der Bundesrepublik: Gespräche und Dokumente*. München: Piper.

¹⁵ Takale improvizirana preštevanja kličejo po nujni pomoči statistikov; humanistom namreč manjka tovrstnega znanja za pravično določitev zmagovalca; če seveda predpostavimo, da je cilj žiriranja čim objektivnejši rezultat, ne pa uveljavitev te ali one avtoritativne samovolje.

¹⁶ Te informacije so lahko razlog, da posamezni žiranti svoje odločitve spreminjajo in istega kandidata v različnih fazah izbiranja uvrščajo na različna mesta.

Perenič, Urška, 2010: *Empirično-sistemska raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica 16).

Perenič, Urška, in Hladnik, Miran, 2013: Processing Literary Prizes: Cultural Ritual and Scholarly Objectivization. *Slovene Studies* 34/1–2. 39–54. Prev. Tim Pogačar. Slovenski izvirnik te objave je na spletu dosegljiv pod naslovom Literarno nagrajevanje med kulturnim ritualom in strokovno objektivizacijo.

Seznam slovenskih nagrad za književnost. *Wikipedija: Prosta enciklopedija*.

